

РЕГУЛЮВАННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ КАДРІВ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ

У сучасних умовах ринкової трансформації та переходу України до інформаційного суспільства зростає рівень конкуренції на регіональних ринках, що потребує підвищення конкурентоспроможності підприємств. Сталий розвиток економіки промислового регіону та зростання конкурентоспроможності підприємств неможливі без інформаційної підтримки методів та моделей управління якістю підготовки кваліфікованих кадрів для різних галузей та видів діяльності, що підкреслює актуальність питання. Актуальними стають проблеми регулювання якості підготовки та перепідготовки кваліфікованих кадрів передусім для запобігання безробіттю серед підготовлених фахівців.

Як зазначено в Комюніке Берлінської конференції 2003 р., будуть докладатися зусилля для створення високоефективної системи гарантій якості навчання. Якість вищої освіти є основою створення європейського простору вищої освіти (ЕНЕА). У документах Болонського процесу підкреслюється, що відповідно до принципів автономії навчальних закладів відповідальність за якість вищої освіти лежить на кожному навчальному закладі, і у такий спосіб забезпечується можливість перевірки якості системи навчання в національних рамках. Оцінка якості буде базуватися не на тривалості або змісті навчання, а на тих знаннях, уміннях та навичках, які опанували

випускники, – важливий не процес, а результат [8].

Проблеми якості підготовки кваліфікованих кадрів розглядаються фахівцями при обговоренні різних напрямів розвитку сучасної освіти: В. Андрущенко – при дослідженні проблем удосконалення освіти в умовах її модернізації [1], В. Бакіровим, З. Зиманом, Ю. Холіним – при розгляді якості університетської освіти [2], О. Білорусом – при аналізі проблем розвитку освіти в умовах глобальних перетворень [3], В. Бобровим, О. Падалкою – при визначенні місця вищої освіти у створенні моделі інноваційно орієнтованої економіки [4], Г. Макбурні – при дослідженні проблем глобалізації як нової парадигми вищої освіти [7]. Проблеми якості маркетингу на ринку освітніх послуг досліджували В. Євтушевський, Н. Бутенко [5], особливості визначення стратегічних цілей у системі управління освітою – Т. Жорняк [6], проблеми реалізації Болонського процесу в національній освіті з урахуванням регіональних особливостей – О. Шубін [9]. Проте недостатньо дослідженими залишаються проблеми регулювання якості підготовки кваліфікованих кадрів для підприємств промислових регіонів.

Метою статті є дослідження методів оцінки якості підготовки кваліфікованих кадрів та обґрунтування заходів щодо удосконалення регулювання якості підготовки

кваліфікованих кадрів для підприємств промислового регіону.

Для реалізації завдань дослідження необхідно створювати елементи системи якості підготовки кадрів. Під елементами системи якості автори розуміють показники якості, методи їх розрахунку та удосконалення з урахуванням специфіки регіонального розвитку тощо. Якість вищої освіти є поняттям, що характеризує численні аспекти і значною мірою залежить від ~~ISSN 1562-100X~~ рамок цієї системи. Поняття „якість” охоплює всі основні функції та напрями діяльності у сфері вищої освіти: якість викладання, підготовки та досліджень, що означає якість персоналу і якість навчання як результат викладання та досліджень.

У посланні європейських ВНЗ сформульовано визначення якості відповідно до задач побудови єдиного освітнього простору, і в цьому контексті вона розглядається як неодмінна умова встановлення довіри, відповідності, порівняльності, привабливості в європейському просторі вищої освіти [9].

Методами оцінки якості підготовки кваліфікованих кадрів можуть бути: статистичний метод, метод визначення середніх величин, порівняльний та кореляційно-регресійний аналіз, метод розробки регіонального міжгалузевого балансу, програмно-цільовий, різні методи моделювання.

Статистичний метод, що ґрунтується на звітній статистичній інформації, галузевих і регіональних банках даних, дозволяє забезпечити систематизацію зібраних даних, додати кількісну характеристику чинникам, що впливають на стан об'єктів, порівняти між собою самі об'єкти за конкретними кількісними і якісними характеристиками.

Використання середніх величин дозволяє точніше охарактеризувати

специфіку регіону, зробити висновки про насиченість території тими або іншими об'єктами. Середні величини розраховуються при розміщенні та територіальній організації навчальних закладів та їх інфраструктури, плануванні адміністративно-територіального устрою вищого навчального закладу.

Характеристику відхилення індивідуальних величин від їх середньої виконують на основі дисперсного аналізу. Дисперсія динамічного ряду дорівнює різниці між середнім квадратом значень ознаки і квадратом їх середньої. Таким чином, дисперсія доповнює показник середньої арифметичної, оскільки остання не повно характеризує динамічний ряд. Ступінь впливу на формування об'єкта одного чинника вивчається на основі дисперсного аналізу одного чинника, а двох – на основі дисперсного аналізу двох чинників [3].

Одним із головних методів пізнання організації регіональної системи є порівняльний аналіз. Установлення регіональних відмінностей здійснюється шляхом зіставлення природних передумов (природно-ресурсного потенціалу) та економічних чинників розвитку. Різні регіони не завжди можна порівнювати за абсолютними показниками. Наприклад, забезпеченість населення регіону освітніми послугами визначається за кількістю не тільки навчальних закладів, але і навчальних місць у них і числом спеціальностей, за якими проводиться навчання.

Як основна міра порівняльного аналізу виступає показник концентрації, який виражається через щільність явищ (населення, навчальних закладів, підприємств тощо) на певній території. Його можна заміряти шляхом вимірювання відстані між ВНЗ, об'єктами, населеними пунктами.

Кількісна оцінка впливу того або іншого чинника на формування і розвиток об'єкта виконується на основі кореляційно-регресійного аналізу. Його суть полягає в тому, що із безлічі чинників виділяють генеруючий, а вплив другорядних чинників штучно затушовується, розглядається як випадкове явище. Взаємний зв'язок між чинником і об'єктом простежується у вигляді функціональної залежності.

Метод розробки регіонального міжгалузевого балансу займає проміжне місце між статистичним і методом математичного моделювання. Він знаходить використання при аналізі та прогнозуванні відтворювального процесу регіону – діагностиці його економіки з подальшим виходом на динаміку найважливіших загальноекономічних показників (валовий регіональний продукт, внесок кожного сектору господарства у фінансовий стан регіону, частка зарплати і прибутків у структурі виробництва, витрати на виробництво продукції та ін.). Такі дослідження ґрунтуються на міжгалузевому балансі виробництва і розподілі продукції.

Головна мета міжгалузевого балансу – віддзеркалення процесу створення і розподілу суспільного продукту в межах країни, регіону. Аналіз міжгалузевого балансу дозволяє дати комплексну характеристику процесу формування і використання сукупного суспільного продукту в галузевому розрізі. В основу вартісного балансу покладено розділення сукупного продукту на дві частини, що відіграють різну роль у процесі суспільного відтворення, – проміжний і кінцевий продукт.

У моделюванні регіональних систем має знайти відбиття вся складність взаємопов'язаних явищ і процесів, що протікають у просторі та часі. Разом із тим модель має бути

максимально придатною для практичного використання, тобто зрозумілою для особи, яка приймає рішення. Пошук оптимального варіанта приводить до розумної абстракції, відвернення від тих або інших боків реальних явищ і процесів, що мають другорядне значення. Проте спрощення реальних ситуацій у складних регіональних системах містить небезпеку отримання невірних або тривіальних результатів, отже, існує межа спрощення моделі [2].

В економічних дослідженнях відомі два прийоми побудови моделей. Суть першого з них полягає в поступовому переході від знаходження найпростішої залежності, що описує окремі боки системи, яка вивчається, до залежності, що характеризує її з достатньою повнотою. Спочатку на основі емпіричних досліджень знаходять найпростішу залежність, а потім на основі синтезу одержують більш достовірну та цілісну картину. Суть другого прийому полягає в переході від узагальненої моделі, що враховує тільки основні характеристики, до моделі, яка розкриває в більш повному вигляді об'єкт, що вивчається.

На думку авторів, при створенні моделей якості підготовки і перепідготовки кваліфікованих кадрів необхідно використовувати перший прийом (перехід від простої залежності до складніших), оскільки таким чином можна врахувати більшість чинників, що впливають на якість підготовки спеціалістів.

Програмно-цільовий метод спрямовано на вирішення складних проблем, пов'язаних із розробкою довгострокових прогнозів соціально-економічного розвитку країни та її регіонів. Він був застосований при формуванні цілей соціально-економічного розвитку, їх розділенні на

цілі більш дробового характеру і виявленні ресурсів, необхідних для їх злагодженої реалізації.

Логіка програмно-цільового методу відповідає такій послідовності: проблема – мета – ресурси – організація – вирішення (реалізація). У сукупності елементів наведеної послідовності вирішення проблеми є цільовою комплексною програмою. Відповідно до цієї логіки напрями розвитку методології програмно-цільових регіональних рішень можна надати у вигляді блок-схеми [4].

Виявлення шляхів вирішення проблеми було пов'язано із необхідністю аналізу причин її виникнення. У першу чергу з'ясовується наявність проблемної ситуації, тобто такого стану об'єкта (явища), який характеризується певною напруженістю, порушенням рівноваги між окремими його елементами або між об'єктом і зовнішнім середовищем.

В умовах регіонального ринку праці проявом проблемної ситуації може стати нерівновага між попитом і пропозицією кваліфікованих кадрів у розрізі окремих спеціальностей і за ринком у цілому. Це породжує безробіття серед кваліфікованих працівників і призводить до скорочення обсягів продукції, що виробляється. Методологія розробки і реалізації регіональних програм підготовки кваліфікованих кадрів потребує використання програмно-цільового методу.

Кожний з розглянутих методів регіональних досліджень може застосовуватися при вирішенні конкретних задач регіональної політики, зокрема при регулюванні підготовки і перепідготовки кваліфікованих кадрів.

Використання тільки зазначених кількісних методів не дозволить достатньо повно оцінити якість підготовки кваліфікованих кадрів для підприємств промислового регіону. Необхідно також урахувати якісні

показники регулювання підготовки фахівців, такі як інформаційне забезпечення регулюючих органів, конкурентоспроможність вищих навчальних закладів, ефективність функціонування ВНЗ та ін.

Для забезпечення відповідності попиту та пропозиції кваліфікованих кадрів на регіональному ринку праці та ефективного працевлаштування фахівців необхідно:

здійснити моніторинг ринку праці, ринку інтелектуальної робочої сили в регіоні, динаміки їх розвитку, а також створити статистичний бюлетень за регіонами України, який би містив інформацію центрів зайнятості про необхідність перекваліфікації та перепідготовки кадрів;

створити банк даних про потреби підприємств, організацій і установ регіону в молодших спеціалістах, бакалаврах, спеціалістах і магістрах;

залучити передові підприємства до створення відповідних стандартів підготовки спеціалістів визначених рівнів з урахуванням сучасних вимог освіти, науки і виробництва;

розробити галузеві освітні стандарти, вимоги до трудового потенціалу і засоби діагностики рівня професійної підготовки;

перейти, з урахуванням досвіду розробки освітніх стандартів, від жорстко детермінованої схеми для всіх галузей освіти до різних схем, які якнайповніше могли б задовольнити як потреби регіону в кадрах певного рівня професійної підготовки, так і потреби особи у використанні її потенційних можливостей;

створити єдині підходи до формування навчально-методичної документації та ефективного використання навчально-лабораторної бази, яка має ґрунтуватися на мобілізації зусиль творчих колективів, викладачів,

що здійснюють підготовку спеціалістів на всіх стадіях навчального процесу, підготовку наскрізних програм навчання, навчальних посібників, курсів лекцій та іншого навчально-методичного забезпечення для системи багатоступеневої підготовки спеціалістів; визначити ліцензований обсяг підготовки спеціалістів з урахуванням рівня насиченості кадрами, реструктуризації галузей і окремих підприємств, уведення нових професій, розширення сфери їх функціональної діяльності та адаптації;

трансформувати мережу вищих навчальних закладів (зміцнити мережу ВНЗ I-II рівнів акредитації) через горизонтальну (об'єднання, ліквідацію малих і негнучких освітніх структур) і вертикальну інтеграцію, яка передбачає включення цих ВНЗ до складу університетів, академій, інститутів. Це дасть можливість більш ефективно реалізувати систему багатоступеневої освіти, скоротити термін навчання, зменшити витрати на підготовку спеціалістів;

розробити і реалізувати маркетингову стратегію сегментації кадрового ринку в системах „молодший спеціаліст – бакалавр”, „спеціаліст-магістр”;

дати можливість випускникам професійно-технічних училищ, які отримали освітньо-кваліфікаційний рівень робітника, продовжити навчання у ВНЗ I-II рівнів акредитації за інтегрованими програмами підготовки спеціалістів;

створити умови випускникам, які отримали освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста, для продовження навчання за інтегрованими планами бакалаврів;

інтегрувати освітню діяльність вищих навчальних закладів із практикою роботи галузей і підприємств для

урахування процесів диверсифікації, корпоратизації, транснаціоналізації виробництва;

надати державну підтримку вищим навчальним закладам, які здійснюють підготовку спеціалістів для галузей, що визначають науково-технічний прогрес (електроенергетика, чорна і кольорова металургія, інформатика тощо) у регіоні;

визначити законодавчо використання випускників відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів: молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів, магістрів.

Висновки. Основними напрямками поліпшення якості вищої освіти можуть стати створення інформаційної системи регулювання підготовки кваліфікованих кадрів та формування баз даних, що містять інформацію щодо працевлаштування випускників вищих навчальних закладів.

Література

1. Андрущенко В. Модернізація освіти України в контексті Болонського процесу // Вища освіта України. – 2003. – № 4. – С. 44-49.

2. Бакіров В., Зиман З., Холін Ю. Висока якість університетської освіти – вимога часу // Вища освіта України. – 2005. – № 1. – С. 15-20.

3. Білорус О. Загрози, виклики та імперативи глобалізації світового розвитку // Наука та наукознавство. – 2001. – № 3. – С. 24-36.

4. Бобрів В., Падалка О. Проблеми вищої освіти в створенні моделі інноваційно орієнтованої економіки // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 45-49.

5. Євтушевський В., Бутенко Н. Маркетинг освітніх послуг у системі вищої освіти України // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 49-56.

6. Жорняк Т.С. Моделювання стратегічних цілей у системі управління

освітою // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Перспективи розвитку вищої освіти в період суспільної трансформації». –Донецьк: ДонДУЕТ, 2000. – 490 с.

7. Макбурні Г. Глобалізація: нова парадигма політики вищої освіти // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 104-119.

8. Ніколаєнко С. Якість вищої освіти в Україні: погляд у майбутнє //

Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 3-22.

9. Шубін О.О. Болонський процес і можливості його реалізації в національній освіті // Реалізація основних принципів Болонської декларації у вищих навчальних закладах України економічного профілю: Матеріали регіон. наук.-метод. семінару, 23 квіт. 2004 р. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2004. – С. 8-27.